

національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. С. 67–69.

2. Калінкін В. М. Теоретичні основи поетичної ономастики : автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 – рос. мова, 10.02.15 – заг. м-во. Київ, 2000. 24 с.

3. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики: Збірник наук. праць*. 2000. Вип. 4. С. 68–74.

4. Шотова-Ніколенко Г. Проблематика вивчення власних назв у літературній ономастиці: автор і його твір. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2019. Вип. 71, ч. II. С. 257–266.

5. Юлдашева Л. П. Літературні оніми як засіб структурування художнього світу у творах для дітей та юнацтва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 39, т. 1. С. 89–90.

Ірина Казмірчук

Наук. керівник – д. філол. н., проф. Павликівська Н. М.

ОСОБЛИВОСТІ ОНОМАТОПОЕТИКИ

Літературно-художня ономастика або як її ще називають поетична ономастика, вивчає функціонування власних назв у художніх творах. Ця наука не зумовлюється безпосередньо історичним розвитком, як реальна ономастика, а залежить від волі автора і детермінується художнім задумом, жанром, напрямком та стилем твору. Власні назви в художньому творі передусім виконують стилістичну функцію і беруть участь у створенні образів.

У другій половині ХХ ст. літературно-художня ономастика виокремилася як окрема галузь ономастики. Як нова галузь мовознавства, літературно-художня ономастика й досі залишається на периферії лінгвістичних дисциплін, репрезентована переважно в дисертаційних роботах, окремих монографіях, статтях та розвідках.

Незважаючи на численні праці в царині літературно-художньої ономастики в цілому й антропоніміки зокрема, актуальним і досі залишається дослідження ономастичного простору творів українських письменників. Як зазначає Л. Белей, «сучасний стан української літературно-художньої антропоніміки виявляє гостру потребу збору, систематизації численних українських літературно-художніх антропонімів, різнобічного вивчення їх функціонально-стилістичних можливостей, виявлення загального та індивідуального в принципах номінації персонажів, з'ясуванні ролі літературно-художньої антропонімії у процесі становлення національної антропосистеми та національної літературної мови» [Белей 2002: 3–5]. До досліджень із літературно-художньої ономастики варто привертати увагу не лише мовознавців, але й студентів, яким цікаво було б дізнатися, чому відомі їм письменники саме так назвали своїх героїв. Зрештою, власні назви персонажів як мовні одиниці, які не лише називають, але й характеризують денотатів, разом з іншими одиницями відображають творче мислення письменника, багатство його мови, особливості стилю. Літературно-художня ономастика пов'язана з багатьма лінгвістичними дисциплінами, обов'язковими для вивчення на філологічному факультеті, тому дослідження ономастикону творів письменників слугуватиме додатковим засобом ілюстрації мовних явищ.

Одним із перших в Україні розпочав ономастичні дослідження відомий український слов'янознавець Я. Головацький (1814–1888). Чимало вчений-філолог віддав вивченню історії української мови, тлумаченню власних назв. При цьому він залучав наукові матеріали з історії утворення інших слов'янських мов та етнографії досліджуваних регіонів. Пояснення власних імен і географічних назв Західної України Я. Головацький дав у історикоетнографічних працях: «Велика Хорватія або Галицько-Карпатська Русь» (1841), «Поділ часу у Русинів», «Очерк старославянського баснословия или мифология» (1866) та ін. Найбільшу увагу дослідник приділив ономастичній проблематиці в передмові до праці «Народные песни Галицкой и Угорской Руси», виданої в 1878 р. у Москві, та в останній фундаментальній праці «Географический словарь западнославянских и югославянских земель и прилежащих стран» (Вільно, 1884). У своїх студіях Я. Головацький спирався на

досягнення тогочасного слов'янського мовознавства і праці П.-Й. Шафарика, Ф. Міклошича, В. та Я. Грімів [Вербич 2010: 73].

Багато дослідників займаються вивченням функціонування онімів, адже власні назви у творі дають неоціненну інформацію для інтерпретації цього тексту. Вони забарвлюють, увиразнюють текст, виконуючи істотну текстотвірну функцію. У багатьох письменників, власні назви стають могутнім виразовим, характеристичним засобом. Вони добирають ім'я своїм персонажам, уже обміркувавши їхній характер і особливості, знаючи їх роль у розвитку сюжету. На відміну від батьків, що іменують своїх дітей немовлятами, автор же називає вже дорослих, сформованих людей. У доборі найменш письменник так чи інакше, свідомо чи несвідомо допасовує їх до створюваних образів, домагається гармонії образу та його імені. Сьогодні особливо активно досліджують ономастикони багатьох українських письменників, зокрема П.Куліша, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, Ю. Яновського, М. Хвильового, Л. Костенко та ін. І це питання доволі актуальне, адже власні назви персонажів як мовні одиниці, які не лише називають, але й характеризують денотатів, разом з іншими одиницями відображають творче мислення письменника, багатство його мови, особливості стилю. Проблеми літературно-художньої ономастики висвітлені у працях таких мовознавців: Любомира Белея, Галини Лукаш, Надії Попович, Юрія Карпенка, Олени Карпенко, Мирослави Мельник та інших.

Розвиток ономастики як наукової дисципліни, можна умовно розділити на три етапи. Перший етап – це так звана «доакадемічна доба», коли створюються перші словники власних імен і з'являються наукові розвідки із зазначеної проблематики. Цей період тривав до середини ХІХ ст. Другий етап охоплює другу половину ХІХ ст. – першу половину ХХ ст., коли з'являються академічні філологічні дослідження з ономастики. І нарешті, третій етап (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.), коли ономастичні дослідження здійснюються поряд із філологами і спеціалістами-істориками [Зубко 2007: 263].

Осмислюючи попередні здобутки української ономастики й аналізуючи етапи її розвитку, закономірно поставити питання про сучасний її стан. З упевненістю можна стверджувати, що в попередні роки було закладено вагому базу для сьогоднішніх,

передусім академічних, ономастичних досліджень. Це насамперед укомплектована ономастична картотека й чималий ономастичний архів, які, по суті, є життєдайним джерелом для нинішніх студій із української гідронімії, ойконімії, антропонімії, а також ті теоретичні узагальнення, на яких виростають нові покоління українських ономастів. Нинішня українська академічна ономастика розвиває науковотеоретичне підґрунтя, закладене в попередні роки, вдосконалюючи методику опису й дослідження онімного матеріалу. Фактично ядром української академічної ономастики є відділ ономастики Інституту української мови НАН України, у якому й зосереджена відповідно основна емпірична й теоретична база українського назвознавства. Проте це ядро не може повноцінно функціонувати без нормальної діяльності регіональних ономастичних центрів, які повинні виконувати функцію своєрідних кровоносних судин єдиного ономастичного організму. На сьогодні активно функціонують Дніпропетровський, Донецький, Івано-Франківський, Кіровоградський, Луцький, Львівський, Одеський, Тернопільський, Ужгородський, Хмельницький і Чернівецький ономастичні осередки. Кожен із них спеціалізується на певній ономастичній проблематиці. Проте для перспектив розвитку української ономастики загалом найважливіше значення має так звана фондова ономастика, яка охоплює ті класи онімів, що безпосередньо пов'язані з історичною (передусім) лексичною спадщиною народу. Це насамперед гідроніми, ойконіми, антропоніми, етніоніми. Перші два класи тісно пов'язані з місцевими особливостями географічного ландшафту, говіркою тощо. Саме таку їхню специфіку можливо зафіксувати лише на місці. З цього приводу зростає особлива роль регіональних ономастичних осередків. І головне завдання академічного відділу — налагодити з ними необхідну конструктивну співпрацю, що виллється з часом у створення всеукраїнського онімного фонду — головної емпіричної бази вітчизняної ономастики [Белей 2002: 77].

Вивчення онімії української художньої літератури, маючи вже певні досягнення (Л. О. Белей, Ю. О. Карпенко, Г. П. Лукаш, Л. Т. Масенко, Т. В. Немировська та ін.), фактично лише розпочинається. Перші праці з'явилися лише в 1963–1965 рр. Повноцінне вивчення літературної онімії можливе лише за умови її аналізу в межах цілого тексту і в усій сукупності (а не розгляду

окремих, на вибір, власних назв). Насамперед ця теза стосується поезії, де оніми, на відміну від прози й драматургії, переважно позасюжетні, чим зумовлений більший ступінь свободи щодо вжитку (чи уникнення) власних назв, значно нижчі показники переваги антропонімів, з якими змагаються топоніми й теоніми, більша наснаженість власних назв конотаціями, метафоричним та символічним наповненням. Ономасти виділяють від п'яти (Ю. О. Карпенко) до восьми (О. І. Фоякова) особливостей, що відрізняють ужиток власних назв у поезії від інших родів літератури.

Усі ці особливості виявляються і в поезіях Л. В. Костенко, у яких власні назви стають могутнім текстоутворюючим чинником, зосереджуючи навколо себе чи не всі образи поезії, стають підкресленими мовними знаками неповторності — характерної прикмети творів поетеси. За своїм складом ономастикон творів Ліни Костенко характеризується всеосяжністю, глобальністю, за стилістичним забарвленням — високою експресивністю, вираженою адгерентно, за способом використання — національним осмисленням, баченням над берегами вічної ріки — Дніпра.

У середині ХХ ст. ономастика стала в Україні однією з провідних спеціальних мовознавчих дисциплін. У Києві почала роботу Ономастична комісія АН України, яка з 1966 р. видає «Повідомлення Української ономастичної комісії». За її ініціативою в різних містах України скликалися ономастичні конференції, видавалися наукові збірники й окремі праці з ономастики. В університетських центрах України, насамперед у Києві, Дніпропетровську, Донецьку, Харкові, Львові, Чернівцях, Ужгороді, Одесі було створено наукові спілки дослідників ономастики. Окремі з них регулярно видають збірники наукових праць. Так, в Дніпропетровському державному університеті на кафедрі української мови з 1998 р. видається збірник «Ономастика і апелятиви». Протягом тривалого часу ґрунтовну роботу в галузі розвитку ономастики здійснюють Інститут мовознавства НАН України ім. О. Потебні, Інститут історії України НАН України.

Оскільки літературно-художня ономастика потребує наукового осмислення дослідження в царині антропонімії творчості українських письменників залишаються актуальними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. 175 с.
2. Вербич С. Українська ономастика: перспективи розвитку. *Українська мова*. 2010. № 3. С. 73–80.
3. Зубко А. Українська ономастика: здобутки і проблеми. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2007. № 15. С. 262–281.
4. Корнієнко І. З історії розвитку літературної ономастики. *Слов'янський збірник*. 2014. №18. С. 60–68.

Марія Козак

Наук. керівник – к. філол. н., доц. Богатько В. В.

ЕКСПРЕСИВНІ ВИЯВИ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У МОВІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

Сучасні дослідники-лінгвісти велику увагу приділяють творчому потенціалу мови. Вивчення креативних мовних можливостей дозволяє розширити уявлення про мовну систему, чинні закони і позасистемні явища. Сьогодні, безперечно, до найбільш продуктивних джерел досліджень у цьому напрямку відноситься мова публіцистики, її словотворчі можливості, нові слова – okazіоналізми. Розміщені в газетних статтях, вони стають одним із найяскравіших експресивних прийомів сучасних публіцистів.

Метою нашої статті є аналіз експресивних можливостей okazіоналізмів у мові сучасних ЗМІ.

Поняття «okazіональна лексика» є широко використовуваним у лінгвістичній літературі (праці мовознавців Г. Вокальчук, В. Виноградова, В. Лопатіна, А. Ликова, О. Турчак, М. Навальної, Ж. Колоїз, О. Стишова), але до сих пір не існує чітко сформованої дефініції та назви самого терміну.

Мовознавці визначають лінгвістичний статус okazіоналізмів як «новоутворених матеріальних репрезентантів, що є результатом